

Zelenka, Miloš

XXIII. světový kongres AILC/ICLA v Tbilisi

Slavica litteraria. 2022, vol. 25, iss. 2, pp. 202-205

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2022-2-22>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77323>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 07. 12. 2024

Version: 20230122

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

XXIII. světový kongres AILC/ICLA v Tbilisi

Miloš Zelenka (České Budějovice)

Ve dnech 24.–29. 7. 2022 se konal v gruzínském hlavním městě Tbilisi XXIII. světový kongres komparatistů AILC/ICLA¹. Třeba zdůraznit, že tato setkání literárněvědných badatelů z celého světa jsou považována za prestižní přehlídku nových metodologických inspirací. Pravidelný tříletý interval od posledního sjezdu v čínském Macau 2019 se nyní zdál nedostačujícím, protože po dvouletém období covidové epidemie byly vzájemné kontakty mezinárodní badatelské obce značně ztíženy. Přes tuto objektivní překážku se pořadatelům v hybridní formě podařilo ve skromné podobě konferenci uspořádat. Drtivá část účastníků (cca 1 000) proto zvolila virtuální formu a pouze asi 400 vědců přijelo na kongres prezenčně přednášet a diskutovat. Složení jednotlivých panelů a sekcí se průběžně měnilo, v rámci jednoho panelu některé referáty zazněly osobně, některé online, často chyběl moderátor. Tematika kongresu byla známa již od roku 2019 – *Re-Imagining Literatures of the World, Global and Local, Mainstreams and Margins* (Nové představy o světových literaturách: globální a místní, dominantní modely a okraje). Tento název navazoval na dlouhodobou tradici zkoumání nejrůznějších aspektů globálního fenoménu světová literatura v jeho terminologických a sémantických konotacích. Netradiční pohled na světovou literaturu z „menšinových okrajů“ umožnil subsumovat celou škálu obecnějších i dílčích otázek, které se staly předmětem kritických diskusí. Jednalo se o podtémata jako menšinové literatury, postavení tzv. malých

národních literatur v systému globalizace, koloniální, postkoloniální, dekoloniální a nekoloniální zkušenosti v literární komunikaci, slova a obrazy překračující literární a kritické hranice, vztah literatury a filmu, komiksová studia a jejich souvislosti v tzv. grafickými žánry, gender a sexualita v současném písemnictví a kultuře, postsovětský literární prostor a svět po studené válce a digitální kultura (médiá, transmédiá a intermédiá). Vlastní platformu získala i další podtémata jako literární a kulturní paradigmatá Západu a Východu a také problematika globálního Jihu a globálního Severu.

V úvodních dnech zazněly hlavní referáty souznějící s hlavní ideou kongresu (Irma Ratiani – Gruzie, Marko Juvan – Slovinsko, Toshiko Ellis – Japonsko a Jennifer Wallace – Velká Británie). Slavnostní zahájení v sjezdovém sálu luxusního hotelu Radisson proběhlo druhý den kongresu 25. 7. 2022. Moderování se ujala dosavadní prezidentka ICLA Sandra L. Bermann z Princetonu spolu s hlavním organizátorem, předsedkyní Gruzínské asociace pro srovnávací literaturu Imrou Ratiani. Ta po oficiálních proslovech přednesla úvodní referát *Georgian Literature as Part of World Literary Heritage*, kde se zamyslela nad funkcí a současným místem gruzínské literatury ve světovém písemnictví jako trvalé součásti jeho kulturního dědictví. Na tuto přednášku navázal slovinský badatel Marko Juvan, který ve svém příspěvku *How to Think World Literature from Its Edge?* (Jak uvažovat o světové literatuře z jejích okrajů?) vyšel ze své monografie *Worlding a Peripheral Literature* (2019). V úvodu charakterizoval dosavadní koncepty světové literatury počínaje Goethem a konče posledními modely (D. Damrosch, F. Moretti, F. Jameson, E. Apter, P. Casanova ad.). Terminologicky vymezil rozdíl mezi „global“ a „world“, přičemž originálně načrtl i možné způsoby konstruování a fungování světovosti: klasický globální systém založený

1 Zpráva, která v angličtině v rozšířené podobě vyjde v časopise *World Literature Studies* (15, 2023), navazuje na texty POKRIVČÁK, Anton – ZELENKA, Miloš: *World literature and the future of Comparative literature from the point of view on the XXII. Congress of the AILC/ICLA*. *World Literature Studies* 11, 2019, č. 4, s. 111–120; ZELENKA, Miloš: *Česká a slovenská komparatistika v „mezích“ (příprava XXIII. kongresu AILC/ICLA)*. *Slavica litteraria* 24, 2021, č. 2, s. 103–108.

na mezinárodních spisovatelských veličinách a kapilární systém (capillary worlding), který je pro svůj menšinový charakter tradičně vnímán jako „marginalizovaný“ a který příležitostně popularizuje aktivity méně známých spisovatelů, kritiků a překladatelů. Druhý pracovní den 26. července uvedl referát Toshiyuki Ellis z japonské Nagoje pod názvem *Voices from the Margin: Poetic Defiance in Japan's Dark Times*, který se zabýval strategiemi básnického slova a jeho recepčním dosahem za druhé světové války. Ellis analyzovala prostřednictvím anglicky přeložených ukázek pětici japonských básníků, kteří nejruznějším způsobem, zejména však dekonstrukcí lyrického subjektu reagovali na projevy válečného násilí. Závěrečný hlavní příspěvek 27. července pod názvem *Global Plague, Local Pain: Mourning the Tragedy of Covid* od Jennifer Wallace z Cambridge poněkud účelově aktualizoval současnou situaci covidové pandemie a hledal její styčné plochy v antické tragédii a v koncepci britského literárního teoretika a jednoho ze zakladatelů kulturních studií Raymonda Williamse.

Běžný program probíhal v individuálních a speciálních sekcích a panelech. Tři speciální sekce byly uvedeny pod společným názvem *Comparative Literature and Sociale Justice*. Tyto sekce zaujaly jedinečné místo ve formátu kongresu a dovolily účastníkům diskutovat o literatuře a textech, které čelí např. výzvám antropocénu či výzvám rasového rozdělení a obecně jazykovým výzvám. Celkem se uskutečnilo 55 tematicky profilovaných skupinových panelů, z nichž největší provázanost s dominantní ideou kongresu měla např. sekce *East and West Literary and Cultural Paradigms, Worlds and Images crossing literary and critical borders*, dále panely *Comparative Literature and Oriental Literary Theory*, *Minor Literature*, *Small Literatures*, *Literature in Small Nations* a *World Literature and Nationale Literature* organizovaný známým maďarským badatelem Petrem Hajdu, momentálně hostujícím na Shenzhen University v Číně. Právě posledně jmenovaný panel patřil k neoriginálnějšímu, protože zajímavě položil otázku historického vývoje světové literatury jako diskurzivního, heterogenního „superznaku“, který se často profi-

loval jako globální kánon. Zároveň připomněl opomíjenou skutečnost, že cirkulace světové literatury za studené války v polovině 20. století měla odlišné možnosti na Východě než na demokratickém Západě. V socialistických zemích světová literatura znamenala veškerou literární produkci po odečtení vlastní národní literatury.

Program doplňovaly i panely, které se běžně v posledním dvacetiletí opakují na jednotlivých kongresech, např. souhrnné sondy do stavu srovnávacích studií v jednotlivých zemích (Čína, Japonsko, Jižní Korea, hostitelská Gruzie ad.). Drtivou většinu však zabíraly příspěvky z tzv. binární komparistiky (synchronní srovnávání textů ze dvou národních literatur a otázka vzájemných vlivů) či referáty translátologického charakteru (přehled překladů významného spisovatele v tzv. malé literatuře), či přednášky z tradiční tematologie (např. motiv snu či prostor města ve slovesných textech). Např. individuální sekce *Translating Difference: The Other in Other Words* diskutovala, zda překlad je prostředkem světové literatury nebo faktorem zpětně ovlivňujícím charakter národní literatury. Všechna výše uvedená témata byla v podstatě shrnuta v jednom ze závěrečných panelů, který byl nazván *Futures for Comparative Literary Research*, který se dotkl otázek tzv. menšinových a většinových literatur, médií, mnohojazyčnosti kultur, teorie meziliterárního procesu či pojetí překladu jako volné metafory srovnávací literatury. K tradiční oblasti srovnávacího bádání *Ost-West studies* se inovativně vyslovil online prezentovaný text *The Differences that Asia Makes* amerického badatele Hauna Saussyho z Chicaga, který upozornil na rozmanitost strukturního profilu „asijské literatury“ a na nutnost adekvátního teoretického pojmosloví, které by dovolilo komparovat.

Pod záštitou Česko-slovenské asociace komparatistů se sjezdového jednání v Tbilisi prezenčně zúčastnila dvojice badatelů z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (Josef Hrdlička a Josef Šebek), které doplnila Anna Schubertová z téže instituce. Josef Hrdlička přednesl referát na téma funkce snu v díle českého expresionisty Richarda Weinera, Josef Šebek se zabýval rozmanitými typy „realismů“ v socialistickém poststaliniském

období, které demonstroval na románové tvorbě šedesátých a sedmdesátých let minulého století českého prozaika Ladislava Fukse. V témže panelu vystoupila i Anna Schubertová, která zhodnotila prostřednictvím ohlasu koncepce socialistického realismu Györgyho Lukáče v tehdejší Československu dobové diskuse o této metodě. Česko-slovenskou asociaci rovněž reprezentoval příspěvek *The Chinese Dream: National Rejuvenation and Suspension of Political Agency* rakouského badatele Johannese D. Kaminského, momentálně působícího v Ústavu světové literatury SAV v Bratislavě, který zkoumal sémantickou dvojnárodnost čínské politické rétoriky založené na metaforice snu. V sekci *Minor Literatures, Small Literatures in Small Nation* zazněl společný příspěvek *Central European Path to Wordliness of World Literature from the Point of View of So-Called Small Literatures* Anny Zelenkové ze Slovanského ústavu AV ČR v Praze a Agnieszky Janiec-Nyitrai z Univerzity Eötvöse Loranda z Budapešti (reprezentující však Česko-slovenskou asociaci komparatistů), který prostřednictvím tvorby vybraných čtyř spisovatelů meziválečného období (K. Čapek, W. Gombrowicz, I. Horváth, S. Márai) poukázal na úspěšné i méně zdařilé pokusy stát se skrze svou „středoevropskost“ světovým autorem a také na „strukturní“ mechanismy, jak tohoto ideálního stavu dosáhnout.

Ve stejné sekci byl přednesen i příspěvek Miloše Zelenky *La littérature mondiale du point de vue des littératures „mineures“ de conception tchèque et slovaque*, jenž byl publikován jako úvodní studie monotematicky koncipovaného čísla časopisu *World Literature Studies* (č. 2/2022) psaného v angličtině s názvem *World Literature from the Perspective of „Small“ Literatures* (Světová literatura z pohledu „malých“ a „velkých“ literatur) věnovaného XXIII. kongresu AILC/ICLA. Referát připomněl složitou problematiku vzájemného vztahu a diskontinuitního dialogu „menšinových“ a „většinových“ konceptů světové literatury, a to s důrazem na lokální linie myšlení o tomto fenoménu. Příspěvek v souladu s tezemi Marka Juvana zdůraznil nutnost v mezinárodním kontextu oživit tradici těchto výzkumů ve střední a vý-

chodní Evropě. Editoři čísla Róbert Gáfrik a Miloš Zelenka respektovali globální tematiku sjezdového jednání a svou pozornost zaměřili na rozmanitá označení pojmu světové literatury, který nepřestal být předmětem intenzivní diskuse srovnávacích literárních vědců. Aktuální číslo, které bylo prezentováno na kongrese jako hlavní příspěvek Česko-slovenské asociace, si proto kladlo za cíl teoreticky a literárněhistoricky prozkoumat proměnlivé a nejednoznačné fáze procesu, jehož prostřednictvím se díla z „periferních“ literatur stávají tzv. světovými, resp. upozornit na nejrůznější intra- a extraliterární fenomény (překlad, jazyk, žánr, téma, kulturněhistorická tradice, reklama, vztah k médiím, postoj k jinakosti, recepce, způsob lektury, předpoklady distribuce apod.).

Máme-li hodnotit celkový význam XXIII. kongresu AILC/ICLA, třeba zdůraznit tři poznatky, které přirozeně vyplynuly z tematiky referátů a také z panelových či kuloárních diskusí.

1. Nutnost reinterpretace modelu komparativních studií z institucionálního a tematického pohledu. Zejména Haun Saussy v několika vystoupeních před kongresem upozornil, že klasická představa o komparatistice jako o vědě výhradně se zabývající teorií a dějinami nadnárodních literárních vztahů je úzce propojena již s nefunkční definicí této disciplíny. Požadavek metodologického, oborového i obsahového rozšíření směrem k příbuzným humanitním vědám vychází nejen z radikální proměny badatelského paradigmatu, ale i z odlišné společenské situace na začátku 21. století.

2. Kongres definitivně v návaznosti na výsledky z Macau 2019 potvrdil – a bylo to evidentní v pozitivním ohlasu úvodního referátu Marka Juvana –, že na světovou literaturu třeba pohlížet nikoli z dominantních „center“, ale i z jejich okrajů, z pohledu tzv. malých národních literatur, které si vytvářejí vlastní představu světové literatury. Především jde o vyváženost poměru extraliterárních momentů (velikost země a stupeň univerzálnosti zvoleného jazyka) a ryze estetických faktorů. Texty z tzv. malých literatur, aby trvale vstoupily do pomyslného „panteonu“, musejí být intenzivněji připraveny k tomu, aby

svou „světovost“ zakládaly na schopnosti konstituovat „svět“ formou estetizace národních poměrů.

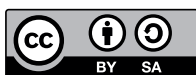
3. Revitalizace pojmu „národní literatura“, která však neznamená sémantické „uzávorkování“ této tradiční kategorie. Ačkoli na přelomu 20. a 21. století kolonizace, globální migrace a vznik mnohonárodnostních postkoloniálních států (zejména v jihovýchodní Evropě a v různých částech asijského kontextu) destabilizovaly pojem národní literatury odvozené jak z jazyka, tak i z geografické lokality. Zatímco v prvním případě národní literatura představuje vícejazyčný a multikulturní konglomerát, tj. jakousi minimalizovanou „světovou literaturu“, v druhém případě společný jazyk zařazuje literatury různých národů do jednoho celku.

Kongres celkově nastolil množství témat, především pokračoval ve zkoumání světové literatury jako historicky proměnlivé a sémanticky

variabilní kategorie. V omezeném hybridním formátu účastníkům přinesl potěšení z překrásného místa setkání. Zároveň poskytl zajímavé kuloární diskuse a intelektuální potěšení ze společného sdílení badatelských aktivit. Z pohledu národnosti účastníků se potvrdil trend předchozích kongresů: pokračující dominance čínské, japonské, ale i korejské komparatistiky a slabší zastoupení komparatistiky slovanské, kterou znamenitě reprezentoval v podstatě hlavní řečník kongresu Marko Juvan. Význam Koreje coby klíčového reprezentanta východoasijské komparatistiky zvýraznila i vítězná nabídka na uspořádání XXIV. kongresu AILC/ICLA v jihokorejském Soulu v létě 2025 (HUFS University of Foreign Studies) na téma *Literatures in the Era of Hyperconnectivity: National Literatures, Comparative Literature and Technology* (Literatury v éře hyperkonektivity: národní literatury, srovnávací literatura a technologie).

prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

Katedra slovanských jazyků a literatur
Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita
Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice, Česká republika
zelenka@pf.jcu.cz

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.